

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ
ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ»
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 073 МЕНЕДЖМЕНТ**

Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2024

УДК 378.147:[378.01:005(075.8)

ББК 74.58я73

М54

*Рекомендовано кафедрою педагогіки та менеджменту освіти,
протокол № 8 від 25.06.2024 р. та вченою радою педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
протокол № 8 від 26.06.2024 р.*

Рецензенти:

Аніщенко О.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Гудима Н.В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти, керівник навчально-методичного відділу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Укладачі:

Дутко О.М., Федорчук В.В., Лебідь І.Ю., Горбатюк О.В., Поліщук С.В. – кафедра педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

М54 **Методичні рекомендації щодо підготовки кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» спеціальності 073 Менеджмент [Електронний ресурс] / укладачі: Дутко О.М., Федорчук В.В., Лебідь І.Ю., Горбатюк О.В., Поліщук С.В. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 71 с.**

Методичні рекомендації містять загальні положення щодо організації підготовки кваліфікаційної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, детальний опис усіх структурних елементів роботи, вимоги до оформлення таких робіт. Наводяться зразки документів, необхідних під час підготовки та захисту кваліфікаційної роботи.

Методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності 073 Менеджмент, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом».

УДК 378.147:[378.01:005(075.8)

ББК 74.58я73

Електронна версія методичних рекомендацій доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8148>

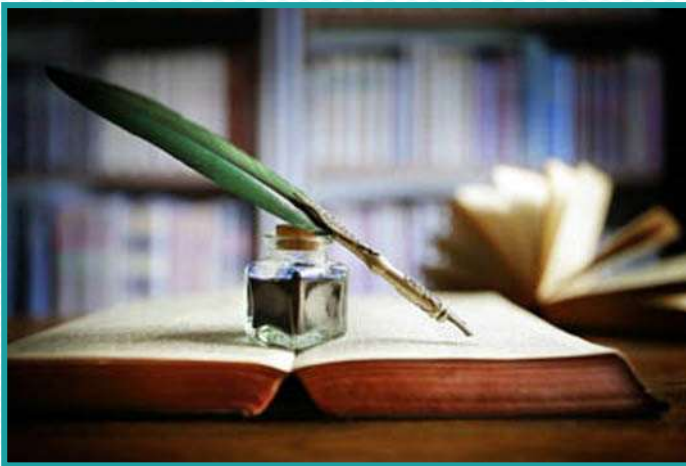
© Дутко О.М., Федорчук В.В., Лебідь І.Ю.,
Горбатюк О.В., Поліщук С.В.: укладання, 2024

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Загальні вимоги до кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти	6
2. Вимоги до змісту та структури кваліфікаційної роботи	12
2.1. Загальна структура кваліфікаційної роботи	12
2.2. Вступ та його особливості	12
2.3. Вимоги до написання й оформлення розділів	14
2.4. Висновки та їх оформлення	15
2.5. Вимоги до списку використаних джерел.....	16
2.6. Додатки та їх наповнення	17
3. Вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи (оформлення змісту, тексту, ілюстрацій, таблиць, цитат).....	18
4. Апробація кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.....	23
5. Етика науковця й академічна доброчесність сучасного дослідника	25
6. Публічний захист кваліфікаційної роботи.....	31
Список використаних джерел.....	34
Додатки	36

ПЕРЕДМОВА

На сучасному етапі розвитку суспільства зростають вимоги до компетентності, професіоналізму фахівців, що передбачають володіння ними новими науковими методами, вміння орієнтуватися в потоці наукової інформації та знаходити найоптимальніші організаційні рішення. Так, і перед педагогами та керівниками закладів освіти все частіше постають завдання, які вимагають, окрім фахової кваліфікації, ще й вміння працювати з науковою літературою, знання методів опрацювання результатів спостережень, планування експериментів та оптимізації процесів дослідження. Тому сучасний фахівець повинен мати не лише глибоку професійну підготовку, але й певний обсяг знань у галузі методики наукових досліджень, що передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, вміння збирати й опрацьовувати інформацію, розробляти програми наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у вигляді наукового звіту. Успішне оволодіння методикою проведення наукового дослідження допоможе майбутнім менеджерам освіти у розв'язанні освітніх та управлінських завдань, сприятиме швидкому та ефективному включенню в науково-дослідну діяльність, формуванню професійної компетентності фахівця.

Методичні рекомендації пропонуються як навчально-методичне забезпечення освітнього компонента “Кваліфікаційна робота” для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом». Кваліфікаційна робота є кінцевим результатом самостійної індивідуальної навчальної діяльності здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти; це дослідження, яке підводить підсумки вивчення здобувачами освітніх компонентів, передбачених навчальним планом відповідної освітньо-професійної програми.

Методичні рекомендації містять загальні вимоги до підготовки, змісту, структури й оформлення кваліфікаційних робіт, які здобувачі освіти

виконують на завершальному етапі навчання за освітнім ступенем «магістр» відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, і передбачають:

- систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності та застосування її під час виконання конкретних наукових, технічних, економічних, виробничих та інших завдань;
- розвиток компетентностей організації проведення самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження та експерименту, пов'язаних з темою роботи.

Матеріали методичних рекомендацій можуть використовуватися не лише в освітньому процесі закладу вищої освіти, але й бути корисними педагогам, керівникам закладів освіти, аспірантам та іншим зацікавленим особам.

1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота – це індивідуальне завдання навчально-дослідницького, творчого чи проектно-конструкторського характеру, яке здобувач виконує на завершальному етапі навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти і є однією з форм виявлення рівня теоретичних знань та здатності їх застосування в реалізації конкретних фахових завдань.

Загальні вимоги до кваліфікаційної роботи:

- актуальність теми та підстави для її виконання, відповідність сучасному стану розвитку науки, оцінка стану об'єкта і предмета дослідження, розкриття практично розв'язаних завдань провідними науковими установами та організаціями, вченими і фахівцями певної галузі;
- глибина розв'язання поставлених проблем і/або завдань;
- конкретність, відповідність назви роботи спеціальності та змісту досліджуваної проблеми;
- чітко визначений науковий апарат дослідження (мета, об'єкт, предмет, завдання роботи, методи дослідження тощо);
- глибина й повнота аналізу наукової літератури з теми дослідження;
- елементи самостійності наукових пошуків студента, аргументація власної думки;
- ґрунтовність та достовірність отриманих результатів;
- змістовність, грамотність, логічність викладу матеріалу, використання притаманного окремій галузі науки поняттєвого апарату;
- аргументованість і конкретність висновків та рекомендацій;
- можливість практичного застосування результатів роботи, її апробація.

Кваліфікаційна робота здебільшого є навчально-дослідницькою працею, яка базується на використанні наукових здобутків дослідників. Її ви-

конання спрямоване не стільки на вирішення наукової проблеми, скільки повинне визначати вміння виконавця здійснювати науковий пошук, розпізнавати проблеми у певній галузі знань та вирішувати їх за допомогою відповідних методів та прийомів. Доцільно, щоб кваліфікаційні роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти містили елементи наукової новизни.

Кваліфікаційна робота виконується на базі отриманих у процесі навчання і здобутих під час студентських наукових досліджень теоретичних знань, зібраного фактичного матеріалу з обраної теми. Майбутній випускник зобов'язаний у межах кваліфікаційної роботи подати з обраної проблематики власну оцінку знань, розроблених наукою, зробити загальні й конкретні висновки, запропонувати свої рекомендації.

У кваліфікаційній роботі стисло, логічно й аргументовано викладають зміст і результати дослідження, уникаючи загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології. Написання та захист кваліфікаційної роботи здійснюється державною мовою.

Наукове дослідження потребує наукового **стилю** викладення матеріалу.

Науковий текст виступає способом подання наукової інформації, результатом наукового дослідження. Він є тим інтелектуальним продуктом, що доводиться до наукової громадськості. Від якості тексту може залежати доля дослідження, його сприйняття науковим співтовариством, вплив цього дослідження на процес розвитку науки. Звідси випливають дві найважливіші функції наукового тексту: виклад змісту наукового дослідження і його презентація. Якщо перша функція ставить до тексту вимогу точного подання дослідження, усіх його складових – від постановки завдань до результатів їх вирішення, то друга функція передбачає деяку привабливість тексту для людей, які могли б виявити інтерес до нього.

Можна виділити такі основні **особливості наукового тексту** порівняно з іншими видами текстових матеріалів. Насамперед, слід зазначити, що науковий текст має раціональний характер, він складається із суджень, умовиводів, побудованих за правилами логіки науки і формальної логіки. Отже, важливою його особливістю є широке використання понятійного, категоріального апарату науки. На відміну від художнього тексту, він не базується на образі, не активізує почуттєвий світ його читача, а орієнтований на сферу раціонального мислення. На відміну від публіцис-

тичного тексту, він не припускає спрощення і користується понятійним апаратом. Його призначення не в тому, щоб змусити повірити, а в тому, щоб довести, обґрунтувати, аргументувати істину.

Науковий текст написаний мовою тієї науки, яку він відображає. Тому цілком природно те, що він може бути незрозумілий або не зовсім зрозумілий для непрофесіонала. При розгляді тих або інших текстів від опонентів можна почути таку парадоксальну фразу: "Це мені не зрозуміло, тому це погано!". Науковий текст і не має бути зрозумілий кожному. У протилежному разі ми маємо справу не з науковим, а з публіцистичним текстом. Однак зловживання науковою термінологією може значно утруднити розуміння тексту навіть для фахівців.

Третьою особливістю наукового тексту є його жанровість. Науковий текст – це не просто текст, а певний його жанровий різновид: науковий звіт, дисертація, стаття, тези тощо. Жанр тексту забезпечує відповідність наукового знання ситуації його призначення.

Науковий текст являє собою опис наукового дослідження в цілому або яких-небудь його складових. Він є знаковою формою наукового знання. Варто підкреслити, що не можна створити науковий текст без проведення наукового дослідження. У протилежному разі створений текст буде в кращому випадку являти собою міркування з приводу теми дослідження, а в гіршому – реферат уже відомих робіт. Небезпечною оманною багатьох молодих людей є те, що вони орієнтовані на написання дисертації, а не на дослідження проблеми, а потім представлення її вирішення в тексті дисертації. Текст, написаний з такою установкою, досить часто являє собою сукупність деяких необґрунтованих, хоча і правильних тверджень. Він має нормативний, а не дослідницький характер, тому що висловити істину можна тільки одним способом – за допомогою її обґрунтування.

Важливими характеристиками наукового тексту є його проблемність, гіпотетичність, цілеспрямованість, зв'язність. Текст обов'язково відображає ту чи іншу проблему, висуває гіпотези, орієнтує на нове знання, характеризується доцільністю і раціональністю усіх положень, орієнтований на досягнення дослідницької мети та завдань.

Виділені особливості наукового тексту визначають його структуру. За найзагальнішого підходу науковий текст складається з трьох частин: презентативної, дослідницької і заключної.

У *презентативній частині тексту* визначаються проблема, мета і завдання, гіпотези і методи дослідження, а також відзначається зв'язок даного дослідження з іншими дослідженнями.

Дослідницька частина тексту дає опис проведеного дослідження й отриманих результатів.

У *заклучній частині тексту* робляться висновки і даються рекомендації для проведення подальших наукових досліджень і використання результатів у практичному житті.

Найменшою одиницею наукового тексту є абзац, що не має бути довгим. Досвідчені дослідники підтверджують, що для оптимального сприйняття він має містити 7 плюс – мінус 2 окремих висловлення.

Мистецтво підготовки наукового тексту полягає в тому, щоб не тільки рельєфно відобразити окремі складові наукового тексту, а й інтегрувати їх у цілісність.

Отже, при написанні наукової праці необхідно враховувати такі обставини:

1. *Текст роботи має бути чітко структурованим*, поділятися на розділи і параграфи. Більш дрібні форми дроблення тексту не мають сенсу, оскільки на малій кількості сторінок досить важко викладати матеріал. Потрібно прагнути того, щоб кожен розділ роботи являв собою самостійне наукове дослідження з деякої складової загальної проблеми, щоб кожна складова була викладена в тексті і щоб одночасно текст був цілісним, а не фрагментарним.

2. *Крім розподілу тексту на розділи і параграфи, він має більш деталізований розподіл на значеннєві частини, абзаци і речення, що вимагають спеціального пророблення*. Варто пам'ятати, що надмірне дроблення тексту утрудняє його сприйняття. Тому всі абзаци мають бути обґрунтованими і зводитися до викладу однієї думки. Споріднені думки, присвячені одній темі, можуть утворювати елементарну рубрику тексту і т.ін.

3. *Текст роботи має відрізнятися композиційністю*. Термін "композиція" означає зіставлення, додавання, сполучення, поєднання в єдине ціле у певному порядку, співвідношення сторін, що разом складають (компонують) визначену форму. При цьому таке складання частин, додавання елементів у певному порядку, їхній взаємозв'язок забезпечують перехід створюваного в гармонію цілого. Теорія композиції висуває такі

вимоги до тексту роботи, як цілісність, закінченість, симетричність, ритмічність.

4. *Текст не має бути декларативним.* Для того щоб зробити висновки про який-небудь процес або явище, обов'язково потрібно застосувати деякі аналітичні процедури: порівняти об'єкти між собою, виявити специфіку, знайти тенденцію (до зростання, стабілізації, зниження) і т.ін. Текст роботи вимагає логічно-послідовного викладу.

5. *Сприятливі можливості для написання роботи створює системний підхід, що забезпечує текст системною логікою.* Виклад тут значно полегшується, тому що змушує шукати особливості складу, структури системи, виділяти її зовнішні і внутрішні функції, шукати системоутворюючі фактори.

6. *Написання наукової праці з погляду творчого підходу аналогічне написанню шкільного твору з літератури.* Якщо учень добре вивчив і обміркував літературні джерела, узагальнив свої спостереження, сконцентрував життєвий досвід, то запускаються творчі механізми осяяння, і текст починає складатися сам собою. Це досить часто не відбувається у дорослих людей, оскільки процес створення вони намагаються замінити процесом інтегрування чужих думок, а нерідко – механічним "склеюванням" шматків чужого тексту.

7. *При викладі матеріалу необхідно уникати понять, які не можна однозначно інтерпретувати.* Таких понять у мові нагромадилося досить багато. Головне лихо від них у тому, що вони тільки створюють ілюзію вирішення проблеми. До цих понять варто віднести такі вислови, як "підвищити", "розширити", "поліпшити", "активізувати", "реформувати". Вживання цих понять обов'язково вимагає конкретизації: як, яким шляхом це можна зробити.

8. *Цифри і факти в тексті можуть вигідно вирізняти його серед інших, а можуть виступити і його істотним недоліком.* Перший випадок спостерігається тоді, коли цифри вживаються вдало, всебічно осмислюються, а другий – коли текст ними переповнений і висновки не впливають із набору фактів.

9. *У тексті не має бути повторів.* Це особливо стосується заключних висновків і практичних рекомендацій. Нерідко магістранти безпосередньо переносять висновки розділів роботи в її висновок. Це неприпус-

тимо. При написанні висновку автор повинен вийти на новий рівень систематизації й узагальнення запропонованих висновків і рекомендацій.

10. *Текст має бути завершеним, являти собою деяку цілісність.* Для текстів низької якості характерна фрагментарність, яка є ознакою відсутності цілісності.

11. *Науковий текст, як правило, позбавлений авторського "Я", що відходить на другий план і досить часто замінюється "Ми" для того, щоб краще відобразити авторську позицію.* Але найкраще в тексті використовувати безособову форму викладу (наприклад: було зроблено, проаналізовано, узагальнено).

12. *Науковий текст має відрізнятися стислістю і ясністю викладу, відповідати сформованій формулі "Думкам просторо, а словам тісно".* Ця вимога передбачає запобігання повторам, багатослівності, неточним зворотам, непотрібним словам, значеннєвим асоціаціям і та ін. Він повинен бути максимально точним і чітким. Особливо сильно псують якість тексту канцеляризми, що додають текстові шаблонності, і тавтологія, тобто повторення того самого, тільки різними словами.

13. *Значне поліпшення тексту наукової праці спостерігається тоді, коли автор спеціально перечитує текст із погляду стилю викладу, мови, його літературної якості.* Для цього необхідно звернути особливу увагу на його редагування, внесення виправлень і змін. При побудові пропозицій потрібно прагнути до їх стислості й узгодження відмінків.

Для створення наукового тексту дослідникам–початківцям можна скористатися мовними кліше (див. *Додаток А*). Такі мовні кліше – це готові обороти, які дозволяють економно висловити думку і сприяють швидкості передачі інформації.

Існують різні думки щодо того, варто використовувати мовні кліше чи ні. Однак, вони хороші тим, що дозволяють молодому досліднику зрозуміти, які основні звороти існують в науковому мовленні, потренуватися на них грамотно вибудовувати свої тексти і надалі виробити свій власний стиль письма.

2. ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Загальна структура кваліфікаційної роботи

Структура наукової (кваліфікаційної) роботи має такі складові:

- титульний аркуш (Додаток Б);
- зміст (Додаток В);
- перелік умовних позначень, символів, скорочень і термінів (за необхідності) (Додаток Г);
- основна частина, яка містить вступ, розділи (зазвичай, 2 або 3, в кожному з яких два – чотири підрозділи), висновки до кожного розділу, загальні висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (якщо у них є потреба).

Кожна з цих складових, а також розділи основної частини, мають починатися з нової сторінки.

Орієнтовний обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи (текст без списку використаних джерел і додатків) складає 60-80 сторінок.

2.2. Вступ та його особливості

Основна частина роботи містить *вступ*, у якому магістрант розкриває сутність і стан наукової проблеми (задачі) та її значущість, підстави й вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

Вступ складає приблизно 5% тексту рукопису, або 3–5 сторінок.

У вступі подають загальну характеристику кваліфікаційної роботи у такій послідовності:

- **актуальність теми**
- **мета і завдання дослідження**

- **об'єкт і предмет дослідження**
- **гіпотеза (за потребою)**
- **методи дослідження**
- **теоретичне та практичне значення одержаних результатів**
- **база дослідження**
- **апробація результатів дослідження**
- **публікації**

На завершення у вступі описують **структуру** кваліфікаційної роботи: вказується кількість розділів і підрозділів, використаних джерел, додатків (*Додаток Д*).

Розглянемо загальні вимоги до кожної зі складових вступу кваліфікаційної роботи.

Загалом, **актуальність** теми дослідження передбачає обґрунтування значення обраної теми у розвитку науки та практики на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним: досить кількома реченнями висловити головне – сутність і стан проблеми або наукового завдання (чому дослідження даної проблеми є необхідним і важливим у даний час), визначити суперечності, обґрунтувати необхідність проведення дослідження. Аргументуючи актуальність обраної теми дослідження, бажаним є посилання на державні документи з питань освіти й виховання (приміром, Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи, Закон України «Про загальну середню освіту» та ін.). Також у вступі важливо зазначити, хто з дослідників та науковців раніше досліджували дану тему та окремі її аспекти.

Визначаючи **категоріальний апарат наукового дослідження** (а саме: об'єкт, предмет, мету, завдання та, за потреби, гіпотезу дослідження), характеризуючи методи дослідження, теоретичне і практичне значення виконаної кваліфікаційної роботи, варто керуватися знаннями, отриманими здобувачами в курсі «Методика наукових досліджень», та відображеними у відповідному навчально-методичному забезпеченні: *Дутко О.М., Лебідь І.Ю. Методика наукових досліджень: навчально-методичний посібник [2-ге видання, доповнене та перероблене] / автори-упорядники О.М. Дутко, І.Ю. Лебідь. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В, 2023. 160 с. URL:*

<http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/7492>

Важливим показником якості кваліфікаційної роботи магістра є **апробація результатів дослідження**. Тобто, подається інформація про оприлюднення результатів дослідження: зазначається, на яких конференціях, круглих столах чи семінарах було висвітлено результати досліджень. Результати дослідження можуть бути також використані в діяльності певної установи чи закладу освіти (вказати назву) для вирішення (вказати проблему), вдосконалення (вказати, що саме) тощо.

Після цього вказують також, у яких **публікаціях** (тезах, статтях) були опубліковані результати наукової роботи.

2.3. Вимоги до написання й оформлення розділів

Кваліфікаційна робота містить, як правило, два-три розділи, кожний з яких у свою чергу поділяється на 2 або 3 підрозділи. Кожний розділ починають з нової сторінки.

У розділах основної частини подають матеріал, наприклад, в такій послідовності (кожна галузь науки має певну специфіку):

Розділ 1 – огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень; автор роботи окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою, стисло аналізуючи роботи попередників, висвітлює ті питання, що залишилися невирішеними та визначає своє місце у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення свого дослідження. Загальний обсяг огляду літератури не повинен, зазвичай, перевищувати 20% обсягу основної частини кваліфікаційної роботи.

Розділ 2 – виклад загальних підходів і основних методів досліджень, опис теоретичних і (або) експериментальних досліджень; здобувач обґрунтовує вибір напряму досліджень, наводить методи вирішення завдань і їх порівняльні оцінки, розробляє загальну методику проведення емпіричних досліджень.

Розділ 3 – аналіз і узагальнення результатів досліджень; дослідник повністю викладає результати власних досліджень з висвітленням того нового, що подається при розробленні наукових питань. Слід оцінити повноту й достовірність одержаних у роботі результатів, порівняти їх із даними аналогічних досліджень інших авторів.

Зміст розділів має відповідати темі кваліфікаційної роботи та повністю її розкривати.

Якщо у кваліфікаційній роботі планується два розділи, то перший розділ – **теоретичний** може містити:

- огляд літератури з даної проблеми;
- теоретичне обґрунтування актуальності і важливості завдань, які вирішуються в даній роботі;
- уточнення, конкретизація, узагальнення основних понять теми;
- аналіз і систематизацію наявного досвіду.

Загальним завданням другого, зазвичай, **експериментального** розділу, є опис емпіричного дослідження, відповідно до теми кваліфікаційної роботи, та розробка конкретних рекомендацій та пропозицій, щодо практичного удосконалення предмету дослідження.

Зміст розділів має відповідати темі кваліфікаційної роботи та повністю її розкривати.

2.4. Висновки та їх оформлення

У кінці кожного розділу можна сформулювати висновки зі стислим викладом наведених у розділі теоретичних і практичних результатів.

У **висновках** до розділів та загальних висновках викладаються підсумки проведеного дослідження. Вони мають бути стислими, чіткими, давати повне уявлення про зміст, значущість, обґрунтованість й ефективність розробок. У висновках викладають найважливіші наукові та практичні результати роботи. Висновки обов'язково повинні відповідати меті і конкретним завданням, поставленим і сформульованим у вступі (показати, чи досягнуто мети, які завдання виконано, які ні і чому). Тобто, текст висновків можна поділити на пункти. У першому пункті висновків оцінюють одержані результати та їх відповідність сучасному рівню наукових знань. Далі висновки мають містити відповіді на всі завдання, поставлені у вступі. Все це дасть змогу автору показати, що сформульовані у вступі мети досягнуто. Варто наголосити на окремих важливих здобутих результатах, обґрунтувати їх достовірність, викласти відомості про використання результатів дослідження або пропозиції щодо можливих галузей або сфер використання результатів роботи, викласти наукову значущість роботи, бажано надати рекомендації та пропозиції щодо покра-

щення стану справ за досліджуваною проблемою, а також визначити доцільність продовження досліджень за відповідною тематикою.

Висновки не повинні містити цитат, оскільки в них лише узагальнюється інформація, про яку розгорнуто (з цитатами) йшлося в розділах кваліфікаційної роботи; висновки не повинні містити нову інформацію, якої не було в основній частині; у ході написання висновків не допускається звичайна компіляція, тобто використання незмінених речень або цілих абзаців з основної частини роботи.

Висновки варто починати виразом «На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: 1. (2. 3...) Кожен висновок нумерується (логічні частини висновків) (*Додаток Е*). Обсяг кожного висновку до підрозділу не повинен перевищувати 1-2 сторінки, загальні висновки – до трьох сторінок.

2.5. Вимоги до списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Список використаних джерел є важливим компонентом кваліфікаційної роботи. Його зміст дозволяє скласти уявлення про масштаб і глибину теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, а оформлення свідчить про загальну культуру роботи з науковим документом здобувача освіти.

Список використаних джерел повинен бути складений у алфавітному порядку відповідно до чинних вимог (*Додаток Ж*). Його складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т.ін. Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Порядкові номери бібліографічних описів у переліку джерел мають відповідати посиланням на них у тексті кваліфікаційної роботи (номерні посилання). Наприклад, відповідно до наступного фрагмента, в списку використаних джерел за номером 45 має бути наукова праця автора Матвієнко О.В.:

О.В. Матвієнко зазначає: «Для збільшення психологічної готовності персоналу рекомендовано попереднє впровадження та навчання експлуатації системи електронного документообігу, що дозволяє

*зменшити навантаження на працівників на початкових етапах та по-
знайомить їх з електронними документами, мережевим обміном даних,
електронною поштою, системами контролю» [45, с.69].*

«СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» орієнтовно має містити біля 60–80 найменувань.

В перелік варто включати наукові та навчальні видання авторів сучасної наукової спільноти, визнаних в Україні та у світі.

2.6. Додатки та їх наповнення

Додатки оформляють як продовження наукової роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті. До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал: допоміжні рисунки й таблиці; матеріали, що стосуються проведених досліджень або їх результатів: інструкції та методики, допоміжні ілюстрації, формули і розрахунки; фотографії; анкети, за якими проводилося письмове опитування; перелік питань, за якими проводилися бесіда чи інтерв'ю; плани-конспекти уроків чи сценарії виховних заходів відповідно до теми дослідження, витяги з протоколів, наказів тощо.

Кожний такий додаток починається з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б.

Обсяг додатків не повинен перевищувати обсягу кваліфікаційної роботи.

3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ (оформлення змісту, тексту, ілюстрацій, таблиць, цитат)

Роботу друкують за допомогою комп'ютера та принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210 мм x 297 мм) через півтора–два міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці 14-м кеглем шрифту Times New Roman чорного кольору прямого накреслення. Таблиці та ілюстрації можна подавати на аркушах формату А3 (297 мм x 420 мм).

Обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи орієнтовно 80–90 сторінок.

До загального обсягу роботи не входять додатки, список використаної літератури, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених структурних одиниць підлягають суцільній нумерації.

Текст роботи рекомендовано друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10-15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ДОДАТКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», друкують великими літерами напівжирним шрифтом в центрі рядка. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять.

Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовку розділу не допускається.

Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу, а також пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту.

Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути не менше, ніж два рядки.

Абзацний відступ повинен бути однаковим впродовж усього тексту і дорівнювати 1,25 см.

Шрифт друку повинен бути чітким, рядки – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту роботи повинна бути всюди однаковою.

Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки.

Сторінки кваліфікаційної роботи слід нумерувати арабськими цифрами, охоплюючи додатки, додержуючись наскрізної нумерації впродовж усього тексту. Номер сторінки проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять. Ілюстрації й таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок роботи.

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти нумерують арабськими цифрами.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу.

Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою. Після номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад, 1.1, 1.2 і т. д.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці.

Ілюстрації позначають словом “Рис.” і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка.

Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу) (*Додаток 3*). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі наукової роботи подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Якщо ілюстрації, розміщені в кваліфікаційній роботі, створені не автором, обов’язково слід вказати джерело їх походження.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис “Таблиця” із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового но-

мера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: “Таблиця 1.2” (друга таблиця першого розділу) (*Додаток И*). Якщо в розділі наукової роботи одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

Якщо таблиці чи ілюстрації, розміщені в кваліфікаційній роботі, створені не автором, обов’язково слід вказати джерело їх походження (див. *Додаток К*).

Обов’язковим компонентом будь-якої наукової роботи є **наукове цитування**. *Цитата* – це дослівне відтворення фрагменту якогось тексту з обов’язковим посиланням на джерело.

Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання; наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку; у цих випадках використовується вираз «так званий»;
- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора; пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками в ламаних дужках: [...]., вони ставляться у будь-якому місці цитати (напочатку, всередині, наприкінці); якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
- при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;
- якщо необхідно виявити ставлення до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;
- коли здобувач (автор роботи), наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки; варіантами таких застережень є, наприклад: (курсив наш. – А. Б.), (підкреслено

мною. – А. Б.), (розбивка моя – А.Б., де А, Б – перші літери імені та прізвища автора роботи).

- кожна цитата (пряма (дослівний виклад уривка оригінального тексту, який береться в лапки) і непряма (переказ думок автора своїми словами, який в лапки не береться.) **обов'язково** супроводжується посиланням на джерело. **Посилання** – це вказівка на джерело інформації, що приводиться у приклад (зовнішнє посилання) або запис, що пов'язує між собою частини документа – посилання на розділи, малюнки, таблиці, формули, додатки і т. д. (внутрішнє посилання).

Посилання у тексті розміщують у квадратних дужках, наприклад [11, с. 34], де «11» – номер публікації, на яку посилається автор, у списку літератури, а через кому вказаний номер сторінки цієї публікації, на якій розміщено цитований текст.

Дозволено наводити посилання на джерела інформації у виносках. У цьому разі оформлення посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань із зазначеного номера.

Приклад:

Цитата в тексті «...етичні кодекси вченого базуються на розумінні того, що ...[3]».

Відповідний опис у переліку джерел посилання:

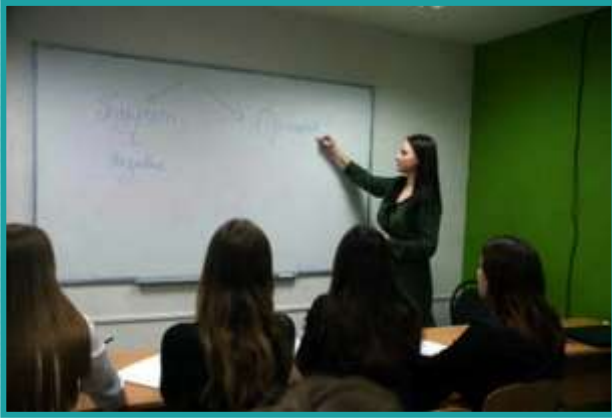
3. Гончаренко С.У. *Етика науки і етичний кодекс. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2011. Вип. 2. С. 3–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2011_2_3*

Грамотне використання наукової літератури є однією з найважливіших вимог, що пред'являються до наукової роботи, чи то студентський реферат, курсова робота, наукова стаття чи монографія. Вміння автора працювати з науковою літературою, коректно вживати цитати і оформляти посилання на використані джерела виступає одним з показників рівня його академічної підготовки. Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Відсутність посилання є порушенням авторських прав, а неправильно оформлене посилання розглядається як серйозна помилка. На всі

джерела, зазначені в списку використаних джерел, бажаними є посилання в тексті кваліфікаційної роботи. Поява в тексті роботи цитат і посилань, які не представлені у списку використаних джерел, є помилкою.

Перефразовування, переказування, як правило, становить матеріал для більшої частини тексту наукової роботи здобувача освіти. Вдаючись до цього способу, необхідно також визнати авторство ідеї за допомогою посилань на джерела. Узагальнення дозволяє одним реченням передати зміст цілого розділу або цілої авторської праці. Використання чужих праць допомагає підтвердити власну думку, проілюструвати власну позицію, протиставити її думці авторитетів чи продемонструвати слабкість аргументації опонентів. Проте власна думка не повинна змішуватись у тексті із цитованою.

4. АПРОБАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Працюючи над кваліфікаційною роботою магістра, здобувачі готують виступи на семінарах, конференціях, наукові статті, тези з метою апробації результатів дослідження.

Апробація – це метод оцінки якості виконаної роботи на основі вивчення, аналізу, обстеження.

Апробація включає в себе колективне обговорення виконаного дослідження, його рецензування та експертизу, оприлюднення кінцевих результатів у наукових журналах, реферативних збірниках, а також у виступах дослідників з доповідями і повідомленнями на науково-практичних конференціях, семінарах.

Під час апробації наукової роботи автори демонструють результати свого дослідження перед аудиторією науковців. За допомогою даної процедури можна переконатися у правильності вибору концепції дослідження, його актуальності та практичному значенні. Це гарна можливість отримати відгук, рекомендації щодо свого дослідження та вдосконалити його.

Апробація результатів дослідження може здійснюватися через:

- використання пропозицій дослідника у практичній діяльності підприємства, організації та установи;
- підготовку й опублікування результатів дослідження в науковій статті;
- підготовку здобувачем освіти тез наукової доповіді та виступ з нею на науково-практичних конференціях та семінарах, які можуть мати статус міжнародних, всеукраїнських, регіональних, університетських.

Для цього здобувач освіти попередньо готує доповідь, статтю чи тези за вимогами організатора науково-практичної конференції, семінару чи збірника наукових праць (наприклад, як у *Додатку Л*). Подає заявку на участь (друк), надсилає підготовлені матеріали, які проходять апро-

бацію, в запропонованій формі (очна, заочна, онлайндова, офлайнова), їх оприлюднює.

Відповідно у вступі кваліфікаційної роботи здобувач зазначає, на яких наукових конференціях, семінарах оприлюднено результати дослідження.

По кожній конференції слід вказувати її офіційну назву, місто (для закордонних – країну) та дату проведення, зазначити тему доповіді (орієнтовний приклад можна побачити в *Додатку Д*).

5. ЕТИКА НАУКОВЦЯ Й АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУЧАСНОГО ДОСЛІДНИКА

Працюючи над науковим дослідженням, здобувачі освіти, як і всі вчені, повинні дотримуватися не лише вимог щодо змісту та оформлення своєї роботи, але й враховувати етичні засади наукової діяльності.

Наукова етика – це сукупність встановлених та визнаних науковою спільнотою норм поведінки, правил, моралі наукових працівників, зайнятих в сфері науково-технологічної та науково-педагогічної діяльності.

У науковому товаристві склалася з часом своя система моральних норм, імперативів, заборон, що регулюють наукову діяльність, тобто етичний кодекс ученого. В усьому світі етичні кодекси вченого базуються на розумінні того, що належна практика у сфері науки сприяє довірі в середовищі наукового співтовариства та між ним і суспільством, що є необхідним для розвитку науки. Вчені повинні бути впевненими в надійності результатів роботи своїх колег. У свою чергу, суспільство має бути впевненим у чесності науковців та достовірності результатів їхніх досліджень.

Загальними зборами Національної академії наук України 15 квітня 2009 р. затверджено «Етичний кодекс ученого України», який визначає етичні принципи, на яких ґрунтується наукова діяльність, регулює відносини науковців між собою та із суспільством, встановлює основні засади для оцінки вченими власної роботи та діяльності колег з моральної точки зору. Детальніше з Етичним кодексом ученого можна ознайомитися тут: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>

Сьогодні, відповідно до Закону України “Про освіту” (2017), важливим принципом освітньої діяльності є:

1. Академічна доброчесність, тобто, сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

4. Порушенням академічної доброчесності вважається:

- **академічний плагіат** – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- **самоплагіат** – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- **фабрикація** – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- **фальсифікація** – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

➤ **списування** – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

➤ **обман** – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

➤ **хабарництво** – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

➤ **необ'єктивне оцінювання** – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

➤ **надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;** вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

5. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

6. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

7. Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

8. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів. **Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:**

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;
- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;
- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

9. Форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами.

10. За дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.

Крім цього, усі нормативні документи, що стосуються академічної доброчесності здобувачів освіти К-ПНУ ім. Івана Огієнка, можна знайти на сайті університету за покликанням:

<https://integrity.kpnu.edu.ua/normatyvna-baza/>

Дотримання етики науковця важливе не лише під час оформлення результатів наукового дослідження, але й під час **захисту наукової роботи**. Виступ дослідника на захисті супроводжується використанням необхідного ілюстративного матеріалу (таблиць, графіків, слайдів, формул тощо) та/або мультимедійної презентації. Виступ повинен містити стислий виклад змісту, структури роботи, висновків та рекомендацій. Увага зосереджується на висновках, пропозиціях, практичній значущості дослідження, особистому внеску автора роботи в отриманий результат. Зміст та якість виступу і презентації перед захистом перевіряє науковий керівник.

Під час обговорення результатів наукового дослідження може виникнути *наукова дискусія* – тобто, публічне обговорення спірного наукового питання двома або кількома особами (опонентами). Мета наукової дискусії – пошук істини, а не хизування розумом і ерудицією, не перемога над опонентом. Під час обговорення слід забезпечити рівність сторін, з повагою ставитись до учасників дискусії, давати їм змогу висловитися, не переривати. Слід бути толерантним. Не можна ображати опонента, навіть якщо ви обурені його висловлюваннями. Пам'ятайте: істина відносна, а не абсолютна. Не вважайте правильною тільки свою думку. Дискусія – це конфлікт ідей, а не людей. Тому не слід вдаватися до негативних оцінок компетентності опонента, принижувати його ущипливими зауваженнями. Емоційні репліки учасників дискусії мають подаватися без крику. Слід дотримуватися стандартних етикетних формул, які виражають прохання, подяку, вибачення.

До етики звітування про проведене дослідження (як в тексті роботи, так і під час її захисту) можна віднести вимоги до об'єктивності та вірогідності, правдивості та надійності інтерпретації отриманих результатів. Не потрібно прикрашати дані спостережень та експериментів, завищувати ефективність використаних методів та прийомів.

Також слід уникати надто високих оцінок своєї роботи. Фрази “одержано вперше”, “запропоновано новий підхід” мають ґрунтуватися на ретельному вивченні досліджуваної проблеми.

Етичні норми та імперативи вченого – це духовний стрижень, який визначає його природу як науковця, моральний стан, чесність та чистоту. Вони підштовхують і орієнтують діяльність вченого на пошук (відкриття) чогось нового, невідомого науці, але водночас вимагають, щоб нове знання було логічно і послідовно оформленим та експериментально підтвердженим і обґрунтованим.

Дотримання етичних норм є умовою продуктивності наукової праці, встановлення творчих взаємин у колективі, ефективного розв'язання педагогічної проблеми

6. ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

В ході підготовки кваліфікаційної роботи, вона обговорюється з науковим керівником для узгодження змісту та структури, внесення необхідних правок. Здобувач зобов'язаний подавати роботу науковому керівникові на перевірку у визначені терміни.

Попередній захист кваліфікаційної роботи відбувається на засіданні випускової кафедри (кафедри педагогіки та менеджменту освіти). На ньому викладачі дають поради та рекомендації щодо вдосконалення як власне роботи, так і підготовленого студентом виступу та/або мультимедійної презентації.

Після отримання відгуку наукового керівника, рецензії на закінчену кваліфікаційну роботу фахівця відповідної кваліфікації випускник зобов'язаний переконливо захистити роботу на засіданні екзаменаційної комісії.

Публічний захист кваліфікаційної роботи передбачає: 1) доповідь здобувача, та 2) відповіді на поставлені запитання. У доповіді на захисті, яка триває 7–10 хвилин, здобувач має висвітлити зміст дослідження, його мету, завдання, предмет та об'єкт, обґрунтувати вибір теми, ступінь її висвітлення в науковій літературі. Основна частина доповіді має бути присвячена викладенню наукової новизни роботи, результатів дослідження, практичних висновків і рекомендацій.

Рекомендуємо здобувачам розпочинати виступ на захисті з традиційного звертання до членів екзаменаційної комісії, а далі переходити до стислого викладу змісту наукового дослідження, висновків та рекомендацій (див. *Додаток М*). Виступ здобувача на захисті може супроводжуватися використанням необхідного ілюстративного матеріалу (таблиць, графіків, слайдів, формул тощо) та/або мультимедійної презентації. Варто зосереджувати увагу на практичній значущості дослідження, висновках, пропозиціях, особистому внеску автора роботи в отриманий резуль-

тат. Зміст та якість виступу та презентації перед захистом перевіряє науковий керівник.

Під час обговорення результатів наукового дослідження може виникнути *наукова дискусія* – тобто, публічне обговорення спірного наукового питання двома або кількома особами (опонентами). Мета наукової дискусії – пошук істини, а не хизування розумом і ерудицією, не перемога над опонентом. Під час обговорення слід забезпечити рівність сторін, з повагою ставитись до учасників дискусії, давати їм змогу висловитися, не переривати. Слід бути толерантним. Не можна ображати опонента, навіть якщо ви обурені його висловлюваннями. Пам'ятайте: істина відносна, а не абсолютна. Не вважайте правильною тільки свою думку. Дискусія – це конфлікт ідей, а не людей. Тому не слід вдаватися до негативних оцінок компетентності опонента, принижувати його ущипливими зауваженнями. Емоційні репліки учасників дискусії мають подаватися без крику. Слід дотримуватися стандартних етикетних формул, які виражають прохання, подяку, вибачення.

До етики звітування про проведене дослідження (як в тексті роботи, так і під час її захисту) можна віднести вимоги до об'єктивності та вірогідності, правдивості та надійності інтерпретації отриманих результатів. Не потрібно прикрашати дані спостережень та експериментів, завищувати ефективність використаних методів та прийомів.

Також слід уникати надто високих оцінок своєї роботи. Фрази “одержано вперше”, “запропоновано новий підхід” мають ґрунтуватися на ретельному вивченні досліджуваної проблеми.

В цілому, успішність виступу зумовлена дотриманням певних правил, зокрема:

- дотримуватися регламенту.
- не використовувати довгі складні фрази й словосполучення, намагатися вживати короткі речення;
- не перевантажувати виступ цифрами, фактами й цитатами;
- упевнено й системно викладати результати своєї роботи, користуватися текстом лише за необхідності, що засвідчуватиме належну підготовку до виступу;
- давати чіткі, суттєві відповіді на запитання та зауваження.

У відповідях на питання членів комісії бажано уникати двох крайнощів: 1) зайвої стислості й категоричності, та 2) надмірної багатослівності.

Зайва стислість і категоричність часто справляє враження «втєчі» від відповіді на питання і свідчить про невміння вести наукову полеміку та дискусію. Аналогічне враження справляє і надлишок роз'яснень.

Культура мовлення та дотримання регламенту є обов'язковим елементом культури й етики наукових повідомлень.

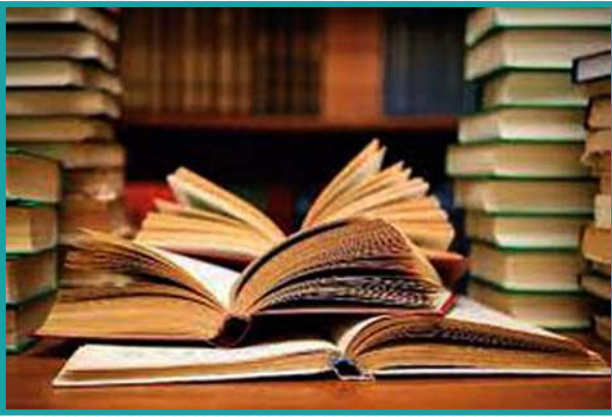
Письмову рецензію оголошує особисто рецензент у разі його присутності на захисті або один із членів екзаменаційної комісії за дорученням голови комісії.

Результати атестації здобувачів вищої освіти оцінюються за національною шкалою, рейтинговою системою оцінювання та шкалою ЄКТС і оголошуються в день захисту кваліфікаційних робіт.

Студента, який на захисті кваліфікаційної роботи отримав незадовільну оцінку за національною шкалою та оцінку FX за шкалою ЄКТС, відраховують з університету. Йому видають академічну довідку встановленого зразка. У разі, коли захист кваліфікаційної роботи визнається незадовільним, екзаменаційна комісія вирішує, чи може здобувач подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він зобов'язаний опрацювати нову тему, визначену відповідною кафедрою.

Студент, який не захистив кваліфікаційну роботу, має право на повторну атестацію (з наступного навчального року) упродовж трьох років після відрахування з університету.

Кваліфікаційні роботи зберігаються в бібліотеці університету впродовж п'яти років. Після закінчення терміну зберігання їх списують і знищують, про що складається відповідний акт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексієвець Л.М., Алексієвець М.М. *Методологія і методика наукових досліджень: навч. посіб.: (пробне видання)*. Тернопіль: Терноп. нац. пед.ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2008. 129 с.
2. Всеукраїнська громадська організація “Українська федерація вчених”. *Кодекс наукової етики. Наука та наукознавство*. 2005. № 3. С. 31–37.
3. Голодюк І. *Есе: блиц–курс*. Брустури: Дискурсус, 2019. 192 с.
4. Гончаренко С.У. *Етика науки і етичний кодекс. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2011. Вип. 2. С. 3–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2011_2_3
5. ДСТУ 8302:2015. *Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016–07–01]*. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
6. Дутко О.М., Лебідь І.Ю. *Методика наукових досліджень: навчально-методичний посібник [2-ге видання, доповнене та перероблене]*. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В, 2023. 160 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7492>
7. *Етичний кодекс ученого України*. 2009. Київ. 8 с.
8. Кочан І. *Українська наукова лексика. Міжнародні компоненти в термінології*. Київ: Знання, 2013. 294 с.
9. Левченко О. *Науковий стиль: культура мовлення*. Львів: Львівська політехніка, 2012. 204 с.
10. Мацько Л., Денискіна Г. *Українська наукова мова (теорія і практика)*. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 272 с.
11. *Методика наукових досліджень: навчально-методичний посібник / автор-упорядник В.В. Федорчук*. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2022. 132 с.
12. Онуфрієнко Г. *Науковий стиль української мови*. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 390 с.
13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556–VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

15. Семенов О. Культура наукової української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 216 с.
16. Сурмін Ю.П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.
17. Фадєєва В.Л. Технологія роботи з науковим текстом за магістерськими програмами у вищій школі. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. LXXVIII. Т. I. С. 182–187.
18. 200+ мовних кліше для створення наукових текстів. *Лабораторія ефективних досліджень*. URL:

[https://studfile.net/preview/10069994/;](https://studfile.net/preview/10069994/)

<https://www.scribd.com/presentation/671231516/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%9A%D0%BB%D1%96%D1%88%D0%B5-%D0%94%D0%BB%D1%8F-%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%91%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85>

ДОДАТКИ

Додаток А

МОВНІ КЛІШЕ:

для формулювання актуальності теми дослідження

Проблема / назване явище заслуговує на особливу увагу серед науковців...

Проблема актуальною на сучасному етапі розвитку науки...

Проблема відноситься до найактуальніших...

Проблема давно є на часі...

Проблема є актуальною...

Проблема є дискусійною...

Проблема є не досить розробленою...

Проблема є мало розробленою / недослідженою...

Проблема є цілком на часі...

Проблема заслуговує на особливу увагу...

Проблема не була об'єктом спеціального вивчення...

Проблема перебуває у центрі уваги...

Проблема посідає важливе місце...

Проблема фрагментарно висвітлювалася в..

Проблема цілком є не вирішеною...

Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання...

опису історії та сучасного стану проблеми

Прийнято вважати, що...

Загальновідомо, що...

На думку (кого?)...

Згідно з поглядами (кого?)...

Як вважають (вважає)...

Наявні погляди щодо цього питання можна класифікувати так...

Дослідженням цієї проблеми у різні часи / періоди займалися...

Цих поглядів дотримуються (дотримується)...

Гіпотезу / припущення про... висунув / запропонував...

Початок тенденції саме такого вивчення поклав...

Нову концепцію (ідею, теорію, гіпотезу) розробили...

формулювання мети

Метою є встановити (встановлення)...

Метою є визначити (визначення)...

Мета статті полягає у порівнянні...

У статті вивчаються / виявляються / з'ясовуються...

Мета статті – проаналізувати / описати / схарактеризувати / виявити / порівняти / узагальнити / систематизувати...

Метою роботи є дослідження...

переходу до завдань

Поставлена / сформульована мета вимагає / передбачає розв'язання цілої низки конкретних завдань, а саме:...

Для реалізації мети поставлено такі завдання...

Мета зумовила конкретні завдання, а саме:...

формулювання завдань

проаналізувати (методика, закономірності, тенденції, проблеми, роль, можливості, реалії та перспективи)...

виявити закономірності...

дослідити особливості...

встановити (закономірності, тенденції, основні закони, принципи, системні ознаки, параметри)...

класифікувати...

описати (особливості, проблеми, параметри, ознаки, структуру, співвіднесеність, зв'язок, аспекти, засади, тенденції)...

обґрунтувати (теорію, тезу, погляди науковців на..., концепцію, перспективи, систему, шляхи розв'язання проблеми)...

узагальнити (досвід, висновки, результати попередніх досліджень, результати експерименту, експериментальні дані, статистичні дані, матеріали дослідження)...

розглянути (проблеми, особливості, параметри, ознаки, структуру, зв'язок, сутність, основні принципи, засади, характер, аспекти, механізми)...

з'ясувати (причини, сутність, особливості, умови, характер, природу й структуру, місце й роль, основні принципи, параметри, закономірності)...

порівняти (позиції, результати, погляди, параметри, різні підходи, наукові концепції, якості, ознаки, функції, дефініції)...

охарактеризувати (сутність, сучасний стан, значення, механізм, основні напрямки, особливості, передумови, якості, причини, принципи)...

відстежити (процес, логіку, факти, причини, можливості, умови)...
запропонувати (нові підходи, шляхи розв'язання проблеми, класифікацію, рекомендації, нові методики дослідження)...
сформулювати (закони, принципи, завдання, правила, висновки, рекомендації щодо, позицію щодо)...

навести (теорію, загальну характеристику, вагомий статистичний матеріал, відомості, характеристики, класифікації, типології)

перехід до основного викладу матеріалу

Є підстави вважати...

Перевіримо висунуте припущення...

*Однією з найважливіших особливостей досліджуваного об'єкта є...
Зібраний і проаналізований фактичний матеріал дозволяє проілюструвати певні спостереження...*

Матеріали здійсненого обстеження дозволяють згрупувати / узагальнити / уточнити / конкретизувати / класифікувати / провести нову таксономію...

Вдалося зафіксувати / з'ясувати / помітити певні закономірності...

логічні переходи від одного аспекту до іншого

Як було сказано (показано, зауважено, зазначено, встановлено, виявлено, з'ясовано)...

Як свідчать дані (результати)...

Як уже вказувалося / підкреслювалося вище / раніше...

Вище йшлося про...

Згідно з цим...

Відповідно до цього...

У зв'язку з цим...

У зв'язку з викладеним вище...

Далі з'ясуємо...

У такий же спосіб знаходить свій вияв...

доповнення або уточнення інформації

також...

при чому...

при тому...

разом з тим...

крім того...

*більше того...
до речі...
між іншим...
головним чином...
особливо...
точніше...
маємо на увазі...
по суті...
втім...
(у)все–таки...
тим більше, що...
у тому числі...
тобто...
а саме...*

порівняння або протиставлення

*однак...
проте...
але...
так само...
так само, як і...
не лише..., але й...
порівняно з...
на протизвагу (чому?)...
навпаки...
аналогічно (до чого?)...
таким же чином...
з одного боку..., з іншого боку...
у той же час, як...*

разом із тим...

тим більше, що...

***всебічний розгляд об'єкта, особливо з погляду типовості,
конкретності, сутності***

у цьому розумінні...

взагалі...

зокрема...

як правило...

в основному...

практично...

по суті...

з одного боку...

іншого боку...

крім того...

окрім...

у контексті...

за концепцією...

між іншим...

більше того...

виокремлення певного аспекту інформації

головне при цьому...

зупинимося на головному...

необхідно зазначити, що...

маємо підкреслити / зауважити, що...

слід мати на увазі / враховувати, що...

характерно, що...

аналіз інформації – висловлення об'єктивної оцінки

що...

безперечно, що...

безсумнівно, що...

очевидно, що...

насправді...

безсумнівно, але...

швидше за все...

досвід (розрахунки, аналіз) підтвердив...

як відомо...

загальновідомо, що...

згідно з поглядами...

аналіз інформації – висловлення суб'єктивної оцінки

вважаємо, що...

здається, що...

на наш погляд...

за нашим переконанням...

уявляється вірогідним / правомірним...

викликає сумнів...

точка зору автора, що збігається з нашою, ...

вірогідно...

ймовірно...

висловлювання впевненості

Є впевненість у тому, що...

Переконливим є погляд знаних авторитетів у цій галузі на (що?)...

Не можна не зважати на те, що...

Доведено, що...

Є очевидним, що...

Ці факти переконують у (чому?)...

Автор переконливо доводить, що...

Результати дослідження підтверджують справедливість (чого?)...

Можна з упевненістю сказати, що...

У цьому аспекті варто взяти до уваги...

висловлення критики, незгоди, спростування

Не можна погодитися...

Навряд чи можна погодитися...

Є підстави дорікати в неточності...

Є серйозні заперечення щодо...

Необґрунтовано стверджується...

Є дискусійним питання...

Низка сумнівів та зауважень виникає при...

Певний сумнів викликають наведені приклади / статистичні дані / припущення щодо...

узагальнення в основному змісті

відтак...

отже,...

у підсумку...

в/у результаті...

усе це свідчить про те, що...

є очевидним, що...

це дозволяє зробити висновок...

це свідчить про...

нарешті...

сформулюємо висновок...

одним словом...

підбиваючи підсумки, ...

резюмуючи, ...

ілюстрації до теоретичних викладок

наприклад,...

як приклад...

прикладом може бути / слугувати...

наведемо приклад...

проілюструємо викладене вище яскравими прикладами...

розглянемо приклад...

проаналізуємо типові приклади...

унаочнимо...

висновки

Отже, проведене дослідження (виконаний аналіз) підтверджує, що...

Отже, є всі підстави зробити такий висновок:...

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про...

Відтак, можна впевнено стверджувати, що...

Сформулюємо основні висновки...

Здійснене дослідження дає можливість / дозволяє зробити такі висновки:...

Проведене дослідження дало можливість сформулювати такі висновки:...

В ході експерименту розв'язано поставлені завдання й підтверджено основні положення запропонованої гіпотези, а саме:...

перспективи подальших розробок

У перспективі планується дослідження співвідношення...

Перспективним видається більш детальне вивчення явища ... у порівняльному аспекті

Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у дослідженні...

Подальше дослідження цього аспекту полягає в...

У межах отриманих результатів можна намітити перспективу подальшого студіювання в цьому напрямі...

цитування

(Дослідник) так визначає завдання...

В ... аспекті висвітлюють проблему вітчизняні вчені...

В аналогічному напрямку активно працюють (дослідники)

Використовуємо методiku, запропоновану дослідником...

Вітчизняна ... представлена працями дослідників)

Дані запозичено зі статті...

Детальніше дивіться про це у працях...

До проблеми (якої?) зверталось чимало авторів:...

До цієї проблеми зверталися вчені...

Дослідник ... пропонує/стверджує, що...

Дослідник ... зазначає/нагадує, що...

Дослідник ... вбачає, що...

На переконання (дослідника),...

Один із підходів представлено у працях...

Пишучи про..., (дослідник) висловив гіпотезу...

Проблемі ... приділили увагу...

Зразок оформлення титульної сторінки

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та менеджменту освіти

Кваліфікаційна робота

**з теми: УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
ШЛЯХОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ**

Виконала: здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
UNZ1m22z групи
спеціальності 073 Менеджмент
Баліцька Ольга Антонівна

Керівник:

Іванюк В.В., доцент кафедри педагогіки
та менеджменту освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Маркіна І.О., доцент кафедри теорії
та методик початкової освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

Зразок змісту кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Сутність та зміст проєктної діяльності	8
1.2. Види проєктів.....	14
1.3. Організаційні аспекти реалізації проєктів в закладі дошкільної освіти.....	29
1.4. Критерії оцінювання проєктної діяльності	37
Висновки до розділу 1	46
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
2.1. Шляхи управління проєктами в закладі дошкільної освіти	47
2.2. Аналіз практики впровадження проєктної діяльності в закладі дошкільної освіти (на прикладі ЗДО м. Кам'янця-Подільського)	61
2.3. Методичні поради щодо ефективного управління проєктною діяльністю в закладі дошкільної освіти.....	66
Висновки до розділу 2.....	75
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	87

Перелік умовних позначень, символів, скорочень і термінів

Використані в роботі незастандартовані умовні позначення, символи, одиниці, скорочення й терміни пояснюють у переліку, який подають безпосередньо після «Змісту», починаючи з наступної сторінки. Додатково їхнє пояснення наводиться у тексті при першому згадуванні.

Переліки скорочень та умовних позначень слід розташовувати стовпцем за абеткою. Ліворуч в абетковому порядку наводять скорочення або умовні позначення спочатку українською мовою, а потім іншими мовами (за наявності), а праворуч – їх розшифрування.

Скорочення, символи, позначення, які повторюються не більше двох разів, до переліку не вносяться.

Наприклад:

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗВО – заклад вищої освіти

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЗМІ – засоби масової інформації

Орієнтовний схематичний зразок вступу кваліфікаційної роботи

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена зорієнтованістю держави на соціальні й економічні зрушення, які спонукають до реформ в сучасній системі освіти. Зокрема, важливою вбачаємо модернізацію процесу управління в сучасній освіті. Це вимагає впровадження інноваційного менеджменту в закладах освіти, в тому числі й дошкільної, що може здійснюватися через систему наукових, педагогічних, методичних та управлінських заходів, про які йдеться у законах України «Про освіту» (2017), «Про інноваційну діяльність» (2002), а також в Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI ст. (2002), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013) та Проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2014).

Проблема управлінської діяльності, інноваційного менеджменту в освітньому процесі – складна для вирішення в педагогічній теорії та практиці з огляду на часті зміни, викликані державотворчими та глобалізаційними процесами. Сучасна система дошкільної освіти потребує ефективного впровадження інноваційного менеджменту, наукового обґрунтування педагогічних умов, які б забезпечували результативність інноваційного менеджменту в закладах дошкільної освіти.

Аналіз наукової літератури свідчить про увагу дослідників до проблеми інноваційного менеджменту. Зокрема, окремі її аспекти висвітлено в працях Ю. Бабанського, В. Бондара, Л. Гаєвської, Н. Заворотинської, І. Іванюка, Н. Корогод, П. Микитюка та ін. Загальні положення управління закладами освіти відображено в працях Є. Березняка, Л. Ващенко, Л. Даниленко, В. Маслової, С. Сисоєвої та ін. Психологічні аспекти керівництва закладом освіти можна знайти в працях Л. Карамушки та В. Пікельної. Філософський, соціологічний складові управління висвітлено у дослідженнях В. Андрущенка, Б. Гершунського, В. Кременя, В. Лутая, В. ін.; а управлінський аспект – у Г. Дмитренко, Ю. Конаржевського, М. Кондакова, Н. Островерхової, М. Поташника та ін. Щодо значення реалізації педагогічних умов в процесі управління акцентували О. Назарова, Г. Пономарьова, С. Семенець, С. Яценко та ін.

Так, аналіз наукових праць дає можливість стверджувати про потребу в розв'язанні певних суперечностей, а саме:

– між політикою держави, що зумовлює зміни в системі освіти, та недостатньою розробкою механізму впровадження інноваційного менеджменту, зокрема в закладах дошкільної освіти;

– між потребою реалізації педагогічних умов, що забезпечують ефективне впровадження інноваційного менеджменту в ЗДО, та недостатнім вивченням цієї проблеми у педагогічній теорії і практиці;

– між потребою вибору оптимальних форм та методів інноваційного менеджменту та недостатнім їх науковим обґрунтуванням в теорії і практиці менеджменту закладу освіти;

– між потребами у компетентних учасниках інноваційного менеджменту та відсутністю їх ефективної підготовки до реалізації такого процесу.

Разом з тим, педагогічні умови впровадження інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти ще не стали предметом окремого розгляду в педагогічній науці. Таким чином, актуальність проблеми, важливість її розробки зумовили вибір теми дослідження: «Педагогічні умови впровадження інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати педагогічні умови впровадження інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти та на основі емпіричного дослідження розробити методичні поради щодо їх впровадження в закладах дошкільної освіти.

Відповідно до мети визначили **завдання дослідження:**

1) з'ясувати сутність інноваційного менеджменту в системі дошкільної освіти;

2) визначити особливості впровадження інноваційного менеджменту в систему дошкільної освіти;

3) обґрунтувати педагогічні умови впровадження інноваційного менеджменту в закладах дошкільної освіти;

4) здійснити емпіричне дослідження практики впровадження інноваційного менеджменту в закладах дошкільної освіти;

5) розробити методичні поради щодо впровадження інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження: процес впровадження інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови впровадження інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми дослідження; узагальнення, порівняння, систематизація теоретичних і емпіричних даних; письмове опитування (анкетування), усне опитування (бесіда), самооцінювання.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що комплексно проаналізовано проблему впровадження інноваційного менеджменту в закладах дошкільної освіти.

Практичне значення полягає в тому, що запропоновано методичні поради щодо впровадження інноваційного менеджменту в закладі дошкільної освіти.

База дослідження. Емпіричне дослідження в рамках магістерського дослідження проводилося на базі закладів дошкільної освіти м. Кам'янець-Подільського.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на:

Науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Іван Огієнка (4-5 квітня 2023 року) з доповіддю «Педагогічні умови впровадження інноваційного менеджменту в закладах дошкільної освіти»;

Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби» (28 березня 2023 року), м. Кам'янець-Подільський, з доповіддю на тему: «Поняття інноваційного менеджменту в теорії управління».

Публікація:

Гуменюк С.І. Поняття інноваційного менеджменту в теорії управління. *Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби*: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. 28 березня 2023 року [Електронний ресурс] / [ред. кол. І. О. Кучинська та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 303 с. С. 21-24.

Структура роботи: вступ, основна частина, яка складається з двох розділів, висновки до кожного з розділів, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Повний обсяг роботи – 88 сторінок, основна частина – 75 сторінок.

Орієнтовний схематичний зразок висновків кваліфікаційної роботи

ВИСНОВКИ

Теоретичні узагальнення і отриманий емпіричний матеріал, що представлені в кваліфікаційній роботі, дозволяють сформулювати такі висновки:

1. Теоретичні засади розвитку інноваційної компетентності керівника закладу освіти уможливили розуміння сутності поняття інноваційної компетентності керівника ЗДО та необхідності її розвитку для ефективного функціонування сучасного закладу освіти. Проаналізовано основні шляхи розвитку інноваційної компетентності в директорів закладів дошкільної освіти. Висвітлено загальні підходи та шляхи розвитку інноваційної компетентності керівника сучасного закладу освіти.

2. Аналіз педагогічної та методичної літератури засвідчив, що дослідженням проблеми формування інноваційної компетентності керівників закладів освіти у різний час займалися багато вчених зокрема: І.Балабанов, В.Василенко, А.Гальчинський, М.Портер, В.Стадник, Ф.Хміль та ін.

3. Описано сутність інноваційної компетентності керівника закладу дошкільної освіти, зокрема, визначено поняття компетентності, компетентності керівника, структуру професійної компетентності керівника, особливості її розвитку. Проаналізовано поняття інноваційної компетентності, різні підходи до її змісту та структури. Досліджено ознаки інноваційної компетентності педагога та керівника закладу освіти, обґрунтовано необхідність її розвитку для ефективного функціонування сучасного закладу освіти.

4. ....

5. ....

6. Визначено, що важливими для розвитку інноваційної компетентності керівників закладів дошкільної освіти є: добір алгоритмів дослідження інструментів аналізу сильних і слабких сторін закладу освіти; зовнішнє середовище закладу освіти; інструменти аналізу для виявлення основних тенденцій розвитку, пошуку управлінських рішень з допомогою дерева рішень чи методу SWOT- аналізу, складання інтелект-карти; кількісні та якісні методи оцінювання варіативних управлінських рішень тощо.

7. ....

8. Визначено засоби, які пропонується використовувати з метою формування інноваційної компетентності керівників закладів дошкільної освіти, а саме: роботу семінарів з актуальних проблем управління закладом освіти; стажування чи підвищення кваліфікації; методичні поради, дискусії, круглі столи; рольові, ділові, евристичні ігри для генерування нових педагогічних ідей; самоосвіта, робота з науково-методичною літературою щодо проблем управління; самостійна дослідницька, творча діяльність, участь в колективній дослідній діяльності в рамках загальної проблеми; тренінги; інноваційні технології навчання, виховання, та управління; виступи на науково-практичних конференціях та семінарах; творчі звіти управлінців з узагальнення досвіду та ін.

9. Проаналізовано різні підходи до визначення структури інноваційної компетентності керівників закладів освіти. Відповідно до структури, запропонованої О. Мармазою, виокремлено критерії інноваційної компетентності керівника закладу дошкільної освіти, а саме: особистісний, когнітивний, та діяльнісний. Проаналізовано зміст кожного критерію та визначено його показники. Після цього визначено наступні складові діагностичного інструментарію, якими є рівні та стилі керівників ЗДО в контексті інноваційної компетентності. Зокрема виділено рівні сформованості інноваційної компетентності керівників: адаптивний, репродуктивний та інтегративний.

10. Досліджено рівень інноваційної компетентності керівників закладів дошкільної освіти. Експериментальною базою дослідження були заклади дошкільної освіти міста Кам'янця-Подільського, а *учасниками* – директори закладів дошкільної освіти. Проведене дослідження засвідчило, що лише незначний відсоток опитаних респондентів були вмотивовані на інноваційну управлінську діяльність, усвідомлюють її необхідність, чи переконані, що лише за інноваційними підходами в керівництві закладом освіти майбутнє.

11. Запропоновано модель розвитку інноваційної компетентності керівника закладу дошкільної освіти, яка містить цільовий, змістово-процесуальний та результативний блоки, кожен з яких деталізовано і обґрунтовано.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці діагностичного інструментарію для комплексного оцінювання рівня розвитку інноваційної компетентності директорів закладів дошкільної освіти, у виявленні психолого-педагогічних умов та методичного інструментарію ефективного розвитку інноваційної компетентності директорів закладів дошкільної освіти.

**ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
<p>Книги: Один автор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.): монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн: курс лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника: навч. посіб. Київ: Талком, 2016. 340 с.
<p>Два автори</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності: монографія. Харків: ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення: навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці: підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання: монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія: навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ: ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ: ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодні (1991-2016): ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика: конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ: ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні: монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса: ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ: ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.

	<ol style="list-style-type: none"> 7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2016. 488 с. 8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях: довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2015. 352 с. 9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 216 с. 10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації: зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ: Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с. 11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ: Смолоскип, 2016. 904 с.
<p style="text-align: center;">Багатотомні видання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ: САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Лодий П. Д. Сочинения: в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с. 3. Новицкий О. М. Сочинения: в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с. 4. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків: Право, 2009. Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с. 5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6 т. Харьков: Право, 2007. Т. 4: Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.
<p style="text-align: center;">Автореферати дисертацій</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2005. 20 с. 2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.

Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок XX ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл: дис. ... канд. фіз.-мат. наук: 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки: Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця: затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

Патенти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Препринти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Шильяев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков: ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).
Стандарти	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк: Лебедь, 2005. 228 с. 2. Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності: бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала; Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш: біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія; ч. 10).

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні: бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків: Одісей, 2003. 128 с. 5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики; вип. 3).
<p style="text-align: center;">Частина видання: книги</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. <i>Михайло Баймуратов: право як буття вченого</i>: зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. Київ, 2009. С. 477–493. 2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом</i>: избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212. 3. Коломоець Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i>: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ, 2009. С. 195–197. 4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i>: монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
<p style="text-align: center;">Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрачені української нації</i>: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i>: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. <i>Формирование толерантного сознания в обществе</i>: материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150. 4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i>: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.

	<p>5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. <i>Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук</i>: матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
<p>Частина видання: довідкового видання</p>	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України: словник термінів</i> / за ред.: Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
<p>Частина видання: продовжуваного видання</p>	<p>1. Коломoeць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p> <p>4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i>. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.</p>
<p>Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)</p>	<p>1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коломoeць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: ґенеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79.</p> <p>3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</p> <p>5. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment.</p>

	<i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i> . 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
Електронні ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Влада очима історії: фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017). 2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsei.org.ua/5_2017/32.pdf 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf (дата звернення: 15.11.2017). 4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006

Зразки оформлення рисунків у кваліфікаційній роботі

Рис. 2.3. Компоненти моделі інноваційної компетентності завідувачів (директорів) закладів дошкільної освіти

Рис. 2.5 Архітектура системи HUMAN

Приклади оформлення таблиць у кваліфікаційній роботі

Таблиця 2.2

Сформованість інноваційної компетентності
керівників закладів дошкільної освіти

Критерії	Рівні (%)		
	високий	середній	низький
Особистісний	18	35	47
Когнітивний	24	35	41
Діяльнісний	24	47	29
Середній показник	22	39	39

Таблиця 1.3

Визначення поняття «рефлексивне управління»

Автор	Поняття
А. Аніщук [2, с. 173]	механізм особистісно-мотиваційного рівня саморегуляції, показник наявності рефлексивної культури керівника, його здатністю до роздумів про минуле, які спрямовані у майбутнє і виконує інтегративну функцію на рівні «минуле – сьогодні – майбутнє»
О. Коберник [16, с. 34]	готовність діяти в ситуаціях із високим ступенем невизначеності, гнучкість у прийнятті рішень, прагнення до реалізації нововведень та інновацій, постійну спрямованість на пошук нових нестандартних шляхів вирішення професійних завдань, здатність переосмислити стереотипи власного професійного та особистісного досвіду
Л. Карамушка [43, с. 81]	забезпечує розкриття та реалізацію професійних можливостей при постановці та вирішенні творчих завдань, які виникають у професійній діяльності
Л. Пісоцька [52, с. 104]	здатність керівника перетворювати власну діяльність на предмет осмислення та переосмислення розвитку, удосконалення та інноваційної зміни

Приклади оформлення посилань у рисунках та таблицях

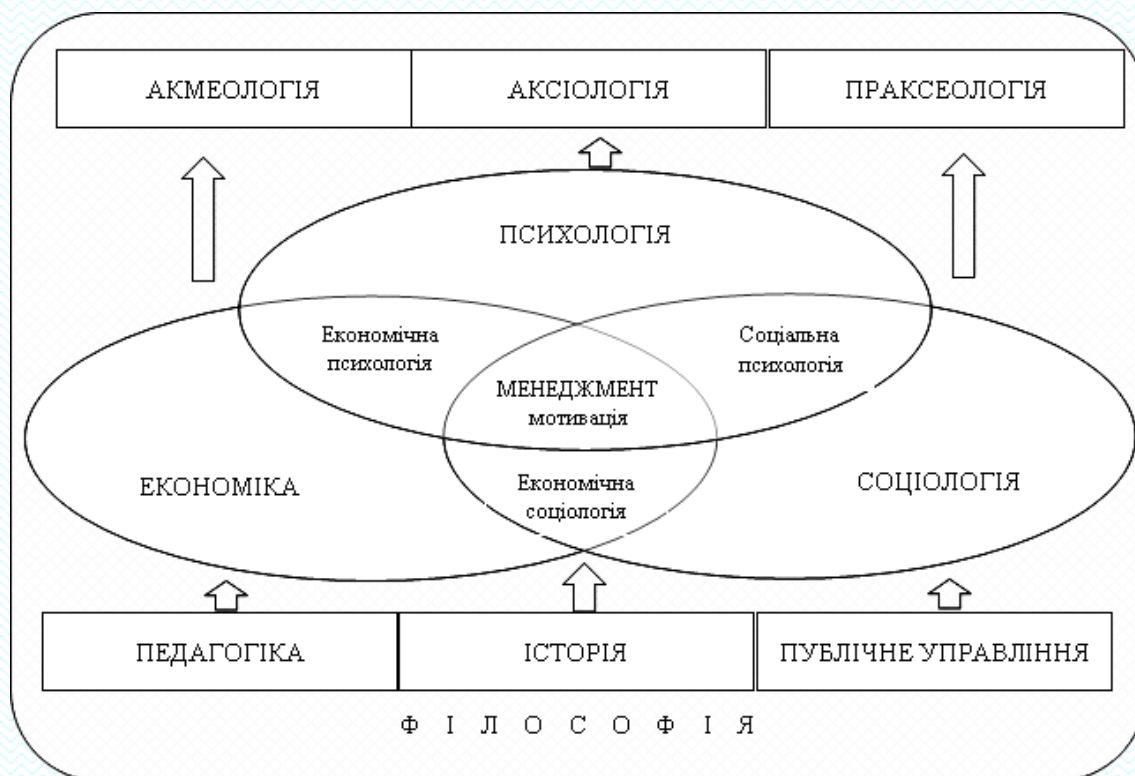

Рис. 1.1. Міждисциплінарна основа дослідження терміну «мотивація»

Джерело [2, с. 24].

Якщо автор роботи використовує для побудови таблиці, чи графіка дані інших джерел, про це зазначається під самою таблицею, чи графіком.

Таблиця 1.1.

Моделі оплати праці

Назва моделі	Характеристика моделі
модель «100% зарплата»	працівнику встановлюють фіксований оклад, який не працює як засіб стимулювання до продуктивної роботи, може застосовуватися при оплаті праці працівника з невеликим досвідом роботи або нових працівників;
модель «заробітна плата плюс бонуси»	працівнику встановлюють окрім фіксованого окладу, також й додаткові виплати у вигляді бонусів за результатами діяльності підприємства та з урахуванням особистої продуктивності; виступає засобом стимулювання з метою отримання додаткових виплат, які можуть розраховуватися за різними індикаторами;
модель рівних часток	передбачає розподіл частини прибутку підприємства порівну між працівниками. Цей розподіл формує їхню зацікавленість у підвищенні рентабельності підприємства, однак нівелює особисті досягнення працівника;
модель продуктивності	оплата праці працівника залежить від відсотка надходжень, який він приносить; при цьому з надходжень попередньо вираховуються кошти, які спрямовуються на покриття витрат, пов'язаних із утриманням підприємства.

Складено за даними джерела [53].

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ

Обсяг – 2-5 повних сторінок формату А4 (включно зі списком використаних джерел). Текст набирається шрифтом Times New Roman, розмір – 14 пт, міжрядковий інтервал – 1,5; відступ абзацу – 1,25 см, поля: з усіх сторін по 2 см. Файл зберігати у форматі .doc або .rtf. Сторінки не нумеруються, переноси слів не допускаються. До тез можна додавати графічні матеріали – рисунки, таблиці тощо. Вони послідовно нумеруються арабськими цифрами (рис. 1; табл. 1). До кожного рисунку подається короткий підпис, а до таблиці – заголовок. Рисунки подаються у форматі .jpeg. У тексті не допускається вирівнювання пропусками. У тексті використовується дефіс «-», який не відділяється пропусками, і тире «—» (Alt+0151). Ініціали відділяються від прізвищ нерозривним пробілом (комбінація клавіш Ctrl+Shift+Пробіл).

Структура тез: 1. Ім'я та прізвище автора (шрифт – жирний курсив, вирівнювання по правому краю). 2. Для студентів, магістрантів та аспірантів вказати наукового керівника із зазначенням наукового ступеня та посади. 4. Назва тез (великими літерами, шрифт – жирний, вирівнювання по центру).

Далі йде текст, вирівняний по ширині сторінки. Він умовно містить такі складові:

- а) постановка проблеми, обґрунтування актуальності дослідження;
- б) аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання порушеної проблеми та на які спирається автор, виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено статтю ;
- в) мета публікації;
- г) виклад матеріалу дослідження та його основні результати;
- ґ) висновки (найбільш важливі результати дослідження, які містять наукову новизну і мають теоретичне та (або) практичне значення).

Посилання у тексті оформляються у квадратних дужках за зразком [5, с. 55]. Список використаних джерел (не більше 7 джерел в алфавітному порядку) розміщується наприкінці тексту і повинен бути оформлений відповідно до існуючих стандартів бібліографічного опису ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. За-

гальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40).

Зразок оформлення тез

Сергій ГІЛЬКО

студент 1 курсу магістратури педагогічного факультету

Науковий керівник: Кирило ЗАЯНЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент

**ПРИНЦИПИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ПРОГРЕСИВНІ НОРМИ ТА ОРІЄНТИРИ
В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Виклад основного матеріалу

Список використаних джерел:

1. Гергарт Т.В., Горшкова Л.О. Принципи менеджменту: вплив на сучасність. *Менеджмент суб'єктів господарювання: проблеми та перспективи розвитку*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / Державний університет «Житомирський політехніка». Житомир, 2015. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/1570>
2. Принципи організації інноваційної діяльності у позашкільному закладі освіти. *Інтернет-платформа Всеосвіта «Бібліотека методичних матеріалів»*. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/000dcj-7f68.docx.html>
3. Калашнікова С.А. Ідентифікація сучасних орієнтирів розвитку вищої освіти. *Вища освіта України*. 2014. № 3. С. 12–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2014_3_4
4. Калашнікова С.А. X Міжнародна науково-практична конференція «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Оцінювання якості: підходи та інструменти». *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. 3 (2). DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-17-15>
5. Любченко Н.В. Самоменеджмент як чинник професійно-особистісного розвитку менеджера в освіті: спецкурс / НАПН України. ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Київ, 2017. С. 36–38.

Орієнтовна схема виступу на захисті кваліфікаційної роботи

Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Мороз Інна Василівна.

Шановна Голово екзаменаційної комісії!

Шановні члени екзаменаційної комісії!

Шановні присутні!

Вашій увазі пропонується дослідження на тему:

**«УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Сучасний керівник закладу дошкільної освіти повинен мати не тільки ґрунтовну підготовку з теорії управління, педагогіки, економіки, психології, філософії освіти та інших наук, а й розглядати об'єкт управління – заклад дошкільної освіти – як відкриту, соціально-педагогічну систему, яка взаємодіє із соціумом; надає значну увагу освітнім, соціальним, оздоровчим послугам, залученню до співпраці батьків; поліпшенню виховання дошкільників; забезпечує розвиток закладу в конкурентному середовищі.

Тому сучасні заклади дошкільної освіти забезпечують впровадження освітніх інновацій. У даному контексті, одним із пріоритетних напрямків діяльності закладів є активна проєктна діяльність.

Проєктна діяльність закладів дошкільної освіти в Україні поки що носить епізодичний характер. Натомість аналіз зарубіжного досвіду свідчить про те, що проєктна діяльність є рівнозначним напрямом їх діяльності поряд із освітньою та управлінською.

Актуальність проблеми дослідження зумовлюється пріоритетними напрямками розвитку освіти, визначеними у Законі України «Про освіту» (2017) [61], в Національній доктрині розвитку освіти України в Україні в XXI столітті (2001) [43], Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (2023) [56], які спрямовані на підвищення ефективності системи освіти в цілому, оновлення змісту, вдосконалення методів та технологій навчання дітей різного віку.

На сьогодні управління проєктами частково досліджено у сфері в освіті. Так, дослідженнями проєктної діяльності у сфері освіти займалися: Л. Пуховська, О. Самойленко. Актуальні проблеми дошкільної освіти вивчають: А. Богуш, О. Зима, С. Сажник. Управлінські аспекти організації

проектів у закладі освіти висвітлено в працях: Н. Бушуєвої, П. Мартіна, С. Дзюби, А. Товба. Однак актуальність цього напрямку управління не применшується. Тому проблема управління проектною діяльністю в закладі дошкільної освіти є актуальною на сьогодні.

Об'єкт дослідження: ...

Предмет дослідження: ...

Мета дослідження: ...

Мета зумовила вирішення таких **завдань**:

- ...
- ...
- ...

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що ...

Практичне значення полягає в тому, що ...

База дослідження. Експериментальна робота в рамках магістерського дослідження проводилася на базі закладу дошкільної освіти №...

Апробація результатів дослідження здійснювалася на двох наукових конференціях і завдяки публікації тез доповіді у збірнику наукових праць...

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (85 позицій), додатків. Повний обсяг роботи – 102 сторінки, основна частина – 83 сторінки.

Перший розділ дослідження було присвячено теоретичним засадам проектної діяльності в закладах дошкільної освіти.

Зокрема розкрито сутність і зміст базових понять. ...

Управління проєктами в даному дослідженні розуміємо як ....

З'ясовано, що завдяки вибору ефективних методів управління проєктами, керівник зможе вдало організувати та реалізувати свій проєкт. Для забезпечення ефективної системи управління проєктами в закладі освіти, варто поєднувати декілька методів одночасно.

В ході дослідження було визначено, що:

- 1) ...
- 2) ...
- 3) ...

Тому було проаналізовано найбільш поширені критерії оцінювання проєктів, серед яких: ...

На другому етапі дослідницької роботи відбувався аналіз практики впровадження проєктної діяльності, що відображено в другому розділі магістерського дослідження.

Дослідницька діяльність проводилась на базі закладу дошкільної освіти №... Було досліджено й проаналізовано організацію проєктної діяльності зокрема в організаційно-управлінському та освітньому напрямі. ....

В ході дослідження було розроблено **Картку оцінювання проєкту**, відповідно до визначених нами критеріїв. ...

... Ми отримали наступні результати: .....

На основі аналізу практики впровадження проєктної діяльності на базі ЗДО № ...9 .... були розроблені власні методичні поради щодо правильного написання та захисту проєктів. ....

У ході дослідження ми досягли поставленої мети і вирішили поставлені на початку наукової роботи завдання. Представлена система організаційно-методичного забезпечення управління проєктною діяльністю може рекомендуватись для роботи директорів, керівників та педагогів ЗДО.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО
(МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ»
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 073 МЕНЕДЖМЕНТ**

Електронне видання

Укладачі

ДУТКО Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ФЕДОРЧУК Вікторія Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЛЕБІДЬ Інна Юхимівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ГОРБАТЮК Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПОЛІЩУК Світлана Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Підписано 22.07.2024. Гарнітура «Arial».

Обл.-вид. арк. 3,2. Зам. № 1119.

Видавець і виготовлювач Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.